Poštarina u gotovom plaćena.

VIJENAC

LIST ZA ZABAVU I POUKU

1923

GOD. I. BROJ 16.

UREDJUJE: Dr. FERDO NIKOLIĆ

VIJENAC

GOD. I. LIST ZA ZABAVU I POUKU BR. 14.

SADRŽAJ:

Slavko Batušić: Pjesme: Pjesma stihova mojih. Aprilski akord. Izgubljeni trag. Sanja o Budhi i Brahmi.

Slavko Ježić: Brak male Ra. Roman iz običnog života u veliko doba. (Nastavak.)

Ivo Horvat: Moje noći.

Božidar Beck: Dva junaka.

Fran Galović: Marija Magdalena. Drama u tri čina s epilogom. (Nastavak.)

Louis Hémon: Marija Chapdelaine. Pripovijest iz francuske Kanade. Prevodi dr. Drago Cepulić. (Nastavak.)

Viktor Kralj: Ratni dojmovi. (Nastavak.)

Listak: Naše slike. Književnost. Umjetnost. Bilješke.

»Vijenac« izlazi jedamput nedjeljno. Cijena mu je mjesečno K 60.—. Pojedini broj stoji K 20.—.

Uprava »Vijenca« nalazi se u zgradi učiteljske škole, Medulićeva ul. broj 30. prizemno desno, a uređuje od 8—13

Novac se šalje Poštanskom čekovnom zavodu u Zagrebu za upravu »Vijenca« na broj 34649.

Rukopisi se šalju dru. Ferdi Nikoliću, Zagreb, Medulićeva 30/I.

Gradska štedionica

Općine slob. i kr. glav. grada Zagreba

Petrinjska ulica 5 Zagreb Ugao Sudničke ul.

Ulošci K 185.000.000·—

Prima uloške na uložne knjižice i na tekući račun. Izdaje čekove i kreditna pisma, te obavlja isplate na temelju akreditiva na sva tu i inozemna mjesta. Kupuje i prodaje valute i devize. Obavlja sve burzovne naloge savjesno i kulantno.

Za uloške jamči grad Zagreb.

BELA ČIKOŠ-SESIA: TUGA

GOD. I. U ZAGREBU, 17. TRAVNJA 1923. BROJ 16.

SLAVKO BATUŠIĆ: PJESME

PJESMA STIHOVA MOJIH

STIHOVI su moji ispružili ruke,
drhtave i nemoćne svoje ruke,
za nečim čeg ovdje nema
za nečim čeg nigdje nema
za nečim što je samo san.
I to je sumornih stihova mojih tema.

Ima ih mnogo,
o vječnosti i nebu i mojoj dragoj
o Tirenskom moru i rumenoj zemlji
o sjevernoj zori i ponoćnom suncu,
i svi su očajno ispružili ruke
ko visoki križevi na crnoj Golgoti,
o bijedni i nerečeni stihovi moji
u djetinjoj svojoj goloti!

APRILSKI AKORD

U neke modre zavjese tonu zvijezde
U tihoj travi krijesnice
A korovi kukaca — večernjih pjevača —
skladaju sitne, fine simfonije.

Čemu je netko stvorio vas
vi krijesnice visoke i zvijezde u travi
i vas, mali pjevači večernjih akorda?

Čemu je netko (mudar, dobar i dalek)
spojio bezbroj atoma vode, zraka i zemlje
u mene, u čudnoga mene,
i u neko još čudnije ljubljeno biće?

Čemu?

IZGUBLJENI TRAG

GDJE sam ja? gdje sam ja?
Ja sebe tražim
— u plavim očima mladih djevojčica,
što kraj mene prolaze ko proljetni vjetrovi,
— u bijelom čudu oblačnih brodova,
što nebom jadre ... na istok ... na jug
— u dubokoj travi gdje rosa miriše
i gdje je mir ko na dnu oceana.
Al mene nema, mene nema ....
Ja Sebe ću i Nju da tražim
u crnoj noći, kad piruju vampiri
i plaču zvijezde kroz tmaste oblake,
i kada nikog, nikog nema.

SANJA O BUDHI I BRAHMI

O žuđena zemljo Budhe i Brahme!
Gdje plače sveti plavi Gang,
i nesretni rajahi sade orhideje
u dubokoj sjeni pagoda
ko luđaci,
a svaki ima sedam tisuća žena
i sedam tisuća bijelih slonova,
a život prazan, pust i lud.
Ja ne bih htio biti nesretni rajah,
ali često snatrim o tebi,
Zemljo čudesa, sunca i strave,
o tebi sanjam,
o Budhi i Brahmi!

BRAK MALE RA

ROMAN IZ OBIČNOG ŽIVOTA U VELIKO DOBA.

Napisao SLAVKO JEŽIĆ.

14.

RCE će ti zatreptati od radosti, kad vidiš svoj dragi Zagreb opet onaki, kakva si ga uvijek ljubio: široka srca, vedre duše, punog vatre i oduševljenja . . . Zagreb je progovorio . . . smjelo kao za one krvave srpanjske restauracije, zanosno kao proljetos na Preradovićevoj proslavi . . . ali što kažem? . . . smjelije, zanosnije i veličanstvenije nego ikad u historiji hrvatskoga naroda. Kosti kralja Petra, razasute po Gvozdu, kosti Zrinskog i Frankopana, razbacane po Bečkom Novom Mjestu, kosti bezbrojnih hrvatskih junaka, rastepene na sve četiri strane svijeta — uvijek u borbi za slobodu, uvijek uzaludnoj, jer je iza nje uvijek nadošlo još teže bespravlje, još crnije robovanje — sve će te kosti danas moći da smireno počivaju, jer se danas snovi svih tih junaka pretvaraju u zbilju . . . Njihova duša u nama je ostala, njihove težnje postale su našom svetom zapovijedi, i uznosite sanje djedova učiniše unuci predivnom zbiljom . . .

Pišem ti u brzini, u prvom zanosu, vrativši se s manifestacija kući. Jer ti tamo, u Crnom Lugu, i ne znaš, da smo i tvoju sanju već ostvarili. Govorio si, da od 27. rujna, otkad se doznalo, da Bugarska traži primirje, za tebe više Monarkija ne postoji — da već živiš u Jugoslaviji. Ali Austrija doista i ne postoji više . . . ni za koga, osim možda za par starih generala i ciknutih »beamtera« . . . i sav je Zagreb danas manifestirao svoju jednodušnu volju za potpunu slobodu i ujedinjenje s ostalom braćom . . . A tebe nije bilo, Cezare . . Toga ne ćeš nikad moći prežaliti.

Već se jučer prije podne pronosila gradom vijest, da je Wilson u svom odgovoru Austriji naglasio pravo Jugoslavena za samoodređenjem. Vijest se raširila munjevitom brzinom, a kad su je novine popodne i potvrdile, sav je Zagreb zapao u neopisivo slavlje. Gradom se zalelijale tisuće zastava — ma čitavo more! — ljudi se stali sakupljati u rpama, koje su sve veće postajale, uzelo se na sve strane klicati Wilsonu, saveznicima, bratskoj Srbiji, slobodi . . . A kad su se oko šest sati pred veče akademičari sastali pred kazalištem da manifestiraju, noseći pred sobom hrvatsku, srpsku i slovensku zastavu, njihova je povorka u tili čas dosegla broj od 20.000 ljudi . . . Već su odavna prvi redovi bili prošli Frankopansku ulicu, Ilicu i obašli Jelačićev trg, kad se zadnji još nijesu ni makli s Kazališnog trga . . . I pjevala se Lijepa naša, Marseljeza, Hej Slovane, sokolska koračnica . . . ma sve himne i budilice, što ih je tko znao . . . Pjevalo se da srce dobije oduška . . . da ne pukne, kako je prepuno bilo . . . I u tom zanosu prošli smo Dugom ulicom, preko Kamenitih vratiju na Markov trg, gdje je pred vijećnicom deputacija od tri građana i dvije gospođe pozdravila Narodno Vijeće, — a na pozdravu se srdačno zahvalili Pribićević i Pavelić, obojica burno aklamirani . . .

. . . Danas je u 10 sati bio obustavljen sav rad, pa je cijelo građanstvo i radništvo krenulo da manifestira, a povorci na čelu bili su zastupnici i članovi Narodnog Vijeća: Pavelić, Pribićević, Drinković, Korać, Krstelj, Radić, Wilder, Spinčić, i što ti ja znam tko sve ne . . . Kako da ti opišem divotu momenta, kad smo svi bili jedan osjećaj i jedna misao: svima nam je u srcu bila ljubav, a na umu sloboda. Svi smo to osjećali; bili smo beskrajno sretni, da smo svi jedno . . . A kad smo prispjeli na Markov trg — gdje je toliko hrvatske krvi proteklo! — nad kamenitim smo kockama stratišta Matije Gupca prisegli: krv svoju dajemo za slobodu, ali ni kapi za tuđinca! . . . Gologlavi, uzdignutih ruku, uz bljesak mačeva, svečanim i gromkim glasom smo prisizali . . . Brate, suze su mi navrle na oči od ganuća i plakao sam kao malo dijete. A sa mnom je plakao i čitav narod . . . suze zahvalnice, suze sreće i pouzdanja u budućnost . . .

— — — Zahvalan sam sretnom slučaju, koji me je pred par dana nanio u pohode sestri. Ostajem zasad u Zagrebu, da vidim, što će se još dogoditi. Ružno mi je samo, što tebe nema. Nadam se, da si bolest već prebolio, pa da ćeš i ti dohrliti ovamo. Danas je utorak, list ćeš dobiti u četvrtak ili najzad u petak, — dakle u subotu te očekujem. A dotle te grli tvoj F e đ a.

P.S. Hvala na pjesmicama. Čini se, da se nešta iza brda valja. Moraš mi pričati; vrlo sam radoznao. Bratsku pusu! F.«

Mira zaklopi list i vrati ga mučke Cezaru. Nalegla se na naslon divana i sklopila oči. Cezar je sjedio na naslonjaču pred njom, sasvim nagnut k njojzi; a kako je naslonjač bio niži od divana, izgledalo je, kao da će sad na kleknuti pred nju.

— No pa? izusti Mira napokon.

— No, i ja sam pismo primio u subotu, dobio sam kola istom za nedjelju, pa sam došao večernjim vlakom. Jedva sam dočekao, da vas uzmognem posjetiti . . .

— Tako? . . . Ali od jutra pa dosad proteklo je dosta vremena . . . već je pet sati . . . Čini se, da vam se ipak nije baš toliko žurilo ovamo . . .

Cezar je bio u neprilici.

— Oprostite . . . Feđa me je čekao na kolodvoru. Već se tako dugo nijesmo vidjeli . . . i on mi je imao toliko toga da pripovijeda . . .

— Ili vi njemu . . .

Mirin je glas bio tako naravan, da Cezar nije znao, kori li ga ili mu se ruga.

— A onda, nastavi Cezar, kao da je prečuo Mirinu opasku, bio sam pozvan na objed k njegovoj sestri . . . Pripovijedali su mi vrlo mnogo o najnovijim događajima . . . Feđa je sav izvan sebe od oduševljenja . . .

— A što ste vi njemu pričali?

— Ja? . . . Bože moj, ja dolazim sa sela. Tamo nema ništa zanimljiva . . . Pred tri sam tjedna pošao malo k roditeljima, a već za par dana obolio sam na španjolskoj groznici... Nikad ne bih vjerovao, da to toliko oslabi čovjeka . . . Bilo mi je užasno . . .

— A da si taj užas olakšate, bavili ste se korespodencijom, čini se . . .

Zar opet ironija u glasu? Ili možda prekor?

— Naime . . . nisam . . . To jest . . . pisao sam samo jedno pismo . . .

— Da, samo jedno pismo, ali udatoj gospođi . . . I to pismo palo je u ruke njezina muža.

Govorila je mirno i polako, a svaka je riječ punila Cezarovu dušu nemilom slutnjom.

— Kako? . . . Vi znadete? . . .

— Dabome. Pisali ste Branki jedno naivno pismo, u kom nema ništa zla, ali Dostál ga je otvorio i bio je bijesan . . .

Cezaru se zažariše obrazi i uši.

— Pa i sami velite, da nije bilo ništa zla u pismu . . .

— Ali vi zaboravljate, da se udatim ženama ne dijele poljupci samo tako šale . . .

— Ali u pismu . . . kao sestri . . ., branio se Cezar.

Mira se cijelo vrijeme nije maknula iz svog naslonjenog položaja i nije promijenila mirnog i odmjerenog tona glasa. Sad se uspravi, nagnu tijelo nešto naprijed, i pogleda Cezaru duboko u oči.

— Vjerujete li vi zaista, da između mlade žene i mladog muškarca, koji nisu nikakav rod, a koji se jedno drugome mile, da između njih može postojati prijateljstvo . . . ili odnos kao između brata i sestre? . . .

Cezaru su od neprilike prolazili valovi vrućine po čitavom tijelu. Ipak je hrabro izdržao pogled, i kad je svršila, odgovorio je naglo:

— Vjerujem, vjerujem, dabome da vjerujem... kad ne bih toga vjerovao, moj bi postupak prema Branki bio zao, a ja nikad ne činim ono, što smatram zlim.

Mira kao da je olakoćeno uzdahnula. Pruži Cezaru ruku:

— Vjerujem vam. Hvala!

A Cezar joj poljubi ruku s poštovanjem, ne razumijevajući potpuno, što ona misli. Htijući se obraniti od svakog prijekora, nastavi on razgovor:

— Zapravo ja i nisam htio pisati Branki, nego vama. Ali prema vama osjećam uvijek neki respekt, neku tjeskobu, pa se ne usuđujem. A Branka mi se više čini kao sestra, čini mi se, da je dobar stvor, komu se možeš povjeriti . . . Zato sam njoj pisao . . . što je zapravo bilo namijenjeno vama . . . Nisam zlo mislio . . . a držao sam, da će ona ipak dati pismo čitati i vama . . . I vi ćete razumjeti . . .

Što je dulje govorio sve se više zaplitao. Napokon nije znao, kako da se izvuče pa zašuti.

Mira je gledala u neodređenu točku i tiho je progovorila:

— Svi tako misle o Branki... Svi imaju u nju više povjerenja i više je vole... A ipak...

Uzdahnu i prijeđe rukom preko očiju.

Cezara je nešto stislo oko srca, te bi najradije bio zavrisnuo od boli. Da se baci pred Mirom na koljena, da je prihvati za ruke, da joj nasloni glavu na dlanove, da joj govori nešto lijepa... lijepa...?

Konačno je drhtavim i uzbuđenim glasom tiho progovorio:

— Ne, ne, ne vjerujte... Nitko ne voli Branku više nego vas... Ona je možda lakše pristupna pa brže osvaja... no samo na čas... Ali vi ste onaj ideal žene, kojoj se divimo... koju štujemo... i koju želimo... Vi imate dušu, koje Branka nema... Ona bi možda mogla biti sestra... ali vi ste i sestra i mati... i žena...

Nije znao, što govori. Osjećao je samo, da mu toliko toga tišti srce pa mu je godilo, da govori. Bivalo mu je lakše... Mira je šutjela i nije se micala. Pustila ga je da govori. Samo je zaklopila oči, a ruke i koljena su joj podrhtavali...

Uto se začu, kako netko otvara vrata u predsoblju. Mira se trgnu, Cezar zašuti. Pogleda Miru

i učini mu se, kao da je prešavši rukom preko čela otrla suzu.

Taj čas uđe Vyskočil u sobu.

— Ah, pa vi ste u mraku...

Otvori električno svijetlo i pogleda oko sebe.

— Gle, gle, zar vas ništa ne zanima, što se vani zbiva?

Mira obrati smiješeći se glavu prema njemu.

— Gospodin je Cezar upravo zato i došao danas u Zagreb, jer je čuo, da se tu važne stvari zbivaju... Ovaj čas nam je došao samo na kratki posjet...

Cezar se nakloni i prihvati Vyskočilovu ruku rekavši par konvencionalnih fraza.

— Trebali biste sada biti vani. Sav je Zagreb na ulici. Toliko žamora, pjevanja, buke i klicanja nije se još čulo u Zagrebu.

I doista, vani s ulice dopiralo je u sobu bučno pjevanje:

Zovi, samo zovi!
Svi će sokolovi
Za te život dati!...

Cezar upotrijebi tu priliku, da se oprosti. Obećao je Miri, da će se skoro dati opet vidjeti...

Izišavši napolje udari mu u uši najprije silna buka mase svijeta, što se gurala ulicom. Velike grupe ljudi hodale su cestom i klicale: Živilo Narodno Vijeće! — Živila sloboda! — Živio Wilson! — Živila srpska vojska!... i bezbroj drugih poklika. A za njima se valjala četa djece, žena, vojnika i odvikivala: Živio!... Živili!... Živila!... Razne bi se grupe unakrštavale i pozdravljale povicima, iz kojih se najviše čulo dječjeg kričanja: Živio!... Često bi se po više grupa sastajalo pa bi kao zajednička veća četa krenule naprijed, i tako bi val njihova gibanja za sobom povlačio stotine i stotine ljudi, koji su svi imali potrebu da se giblju, da viču, da dadu srcu oduška...

Na Zrinjskom trgu primijeti neku strku. Dok je prispio onamo, već je bilo nekoliko stotina ljudi, a među njima obilje vojnika, što su se strčali oko jednog pijanog kaprala, koji je bijesno mahao kapom oko sebe i kričao: Živio zeleni kader!... Kod toga je ščepao puce s kape, na kom je još bio monogram FJI, i bacio ga daleko od sebe. Svi su udarili u burno klicanje. Vojnici su stali skidati kape i bacati s njih puceta s carskim monogramom. Oduševljenje je bilo neizmjerno. Netko se našao s dugom vrpcom u hrvatskim bojama. Nožem ju je rezao na komadiće i dijelio vojnicima, koji su je metali na mjesto monograma. Građani su stavljali trobojku u zapućak, dame su je prikapčale na grudi.

Pijani kapral opazi kraj sebe poručnika, koji je promatrao rulju.

— Dolje s rozetom!... zaurla kapral bijesno.

— Dolje!... zaori iz tisuću grla.

Poručnik problijedi. U taj čas već mu je jedan akademičar skinuo kapu, istrgnuo rozetu i pričvrstio trobojku. Uljudno pruži mu natrag kapu:

— Izvolite, gospodine!

Poručnik odsalutira, okrenu se i htjede da pođe. Pijani kapral zavika mu u uho:

— Viči: Živio zeleni kader!

Poručnik se naglo okrenu, ščepa kaprala za vrat, dignu ga u zrak i tresnu njime o zemlju:

— Vrši svoju dužnost i poštuj stariju vlast, pijana životinjo!

Stotine je vojnika okružilo poručnika:

— Tuče vojnike!... Misli, da još živi stara Austrija!... Austrijanac!... Udrite ga!... Po njemu!...

I već se mašiše bajuneta, da će na poručnika. Blijed kao krpa trgnuo je ovaj revolver i zaviknuo:

— Stoj! Tko mi se prvi približi, ustrijelit ću ga kao pseto...

Vojnici malo ustuknuše. Taj čas se začu pucanj par koraka dalje. U istom trenu svi zaboraviše na poručnika i potrčaše onamo. To je pucao isti onaj akademičar, koji je poručniku skinuo rozetu.

— Netko mi je ukrao lisnicu, vikao je akademičar; utekao je tamo ulicom Marije Valerije...

Stotinu se ruka maši za džepove. Jedna žena zavriska:

— Jao, meni je nestalo torbice!...

— Meni je ukradena novčarka!... vikao je netko drugi....

— Moje zlatne ure nema, stenjao je debeli mesar iz Vlaške ulice.

— Prokleti fakin, vkanil nas je!... Za njim... U ulicu Marije Valerije!...

I sada se masa zatalasa prema ulici Marije Valerije. Tamo je upravo prolazila jedna četa manifestanata:

Rijeka, Banat, Bačka,
Tri srca junačka! —
Zovi, samo zovi — — —

Cezar je pošao za njima. Na uglu pred ljekarnom Brođovin prepozna poručnika, a uza nj akademičara. Čuo je, kako ovaj govori:

— Puknuo sam u zrak, da vas spasim... Masa ima potrebu da razbija ili da ubija... Bojim se, još će se kakvo zlo dogoditi...

Ilicom se uopće nije moglo proći. A kad si jednom u nju zakoračio, nosio te val ljudstva sa so-

bom, htio ti ili ne htio. Pred oktogonom se kupila grupa ljudi oko jednog starog generala i zahtijevala, da skine rozetu. Starac se osjećao nemoćnim prema svjetini i htio da si prokrči put naprijed.

— Rozetu dolje ! . . .

— Ali, gospodo, ja sam carski i kraljevski general u miru . . .

— Nema više carski ni kraljevski . . . Rozetu dolje ! . . .

— Gospodo, ja sam prisegao . . .

BELA ČIKOŠ - SESIA: APOKALIPSA

Smijeh u gomili.

— Komu prisegao? Što prisegao? . . .

— Prisegao sam svome caru i kralju, govorio je starac drhtavim, ali odlučnim glasom.

— Nema više cara . . . zahvalio se je . . . prisega vas ne veže . . . Dolje rozetu! . . . .

— Ali, gospodo ! . . .

— Dolje rozetu ! . . .

I opet je jedan vojnik skinuo generalu kapu s glave, istrgnuo mu rozetu, netko je prikapčao trobojku, i stavio kapu na glavu generalu . . .

— Tako, stari, a sad idi, kuda te volja . . .

Staračac se zguri i snužden zakrenu u Gundulićevu ulicu. A rulja se valjala dalje . . .

Cezar zakrenu također Gundulićevom ulicom te pođe prema svomu stanu na Akademičkom trgu. U pobočnim ulicama nije bilo toliko svijeta pa se dalo proći . . . A njemu je bilo tako čudno pri duši. Godila mu je ta vreva i veselilo ga to oduševljenje, a opet hvatala gà tjeskoba kod pomisli, što bi moglo nastati, ako masa preotme maha, i ne nađe joj se gospodar, koji će je znati obuzdati . . .

Osim toga nešto mu se drugo melo neprestano po mislima. Šta se to zapravo zbilo danas popodne? Što li je on razgovarao s Mirom? Nikako nije mogao da sredi misli. Takva mu je zbrka u glavi. Tako bi želio da bude sam! Da, da, ide kući . . .

Pred Palace-hotelom Croatia naišao je na gomilu vojnika. Iz rulje čuli se povici: »Tu stanuju generalštebleri!« I svi nagrnuše prema glavnom ulazu. Tu naiđoše na nekoliko časnika, koji rekoše, da tu nema generalšteblera. Netko zavika: »Zašto nema zastave? Neka se izvjesi zastava!«... »Zastava! Zastava!«, urlala je masa. Za par časaka zaleprša na zgradi zastava, a gomila oduševljena stade klicati: »Bravo! Živila sloboda! Živio Wilson! . . .« I zaputi se prema kolodvoru pjevajući:

Allons, enfants de la patrie,
Le jour de gloire est arrivé! . . .

A iz Katančićeve ulice dopiralo je gromko pljeskanje i klicanje: — upravo se skidao natpis »ugarski« sa zgrade Domobranskog zapovjedništva! . . . Mnogi su ljudi glasno plakali od ganuća . . .

. . . Na kolodvoru opet htjede ona grupa nahrupiti na glavni ulaz. Nekoliko je vojnika kundacima razbijalo prozore. Čulo se vriskanje, prasak stakla, psovke, pjevanje. U isti mah se začu ostraga neko prepiranje, krika i svađa. Akademičari htjedoše spriječiti pljačkanje. Vojnici se oboriše na njih. U taj čas nekolicina omladinaca digoše jednoga između sebe na leđima u zrak, i on stade govoriti.... Čulo se nekoliko fraza o slobodi, o madžarskom ropstvu, a napokon je zaviknuo: Živila Hrvatska ! . . . I svi skinuše šešire i kape i svečano zapjevaše: Lijepa naša domovino! . . . Nastala je pobožna tišina, misli i srca svih bila su obrnuta na himnu. Od bijesne rulje postala je četa krotkih jaganjaca . . . Kolodvor je bio spašen.

Cezar je zakrenuo u Mihanovićevu ulicu i ni sam nije znao, kako našao se pred Mirinim stanom . . . U blagovaonici i u spavaonici gorjelo je svijetlo. Gledajući s ulice u kat, Cezar je vidio, kako se u spavaonici po stijeni miče nečija sjena. Najednom opazi, kako se kroz otvoreni prozor nagnula Mira, valjda da usrkne svježeg zraka. Srce mu je stalo naglo kucati. Stisnuo se uz ugao, da ga ne prepozna. Mira se podbočila laktovima o prozor, a na dlanove je naslonila glavu. Kao da je razmišljala . . . Nakon nekog vremena naglo se uspravila, duboko udahnula zraka, zatvorila prozor i spustila zastor.

Cezar je čekao još jedno desetak časaka. U spavaonici se utrnulo svijetlo. Onda on zakrenu prema svome stanu, a usta su mu nesvijesno ponavljala stih:

Tako sam sretan danas, tvoju što vidjeh sjenu!...

— Čije su to riječi? trgne se najednom iz svojih misli.

A kad se sjetio, da su njegove vlastite, zastidi se i krv mu navre na obraze kao djetetu, kad ga mati ulovi u kvaru.

(Nastavit će se).

MOJE NOĆI

KAD plavi mrak se spušta i kad se boje tale,
i tuku tromi sati — danas ko i juče,
i dok se sivom sjenom neka sjeta vuče,
ja slušam pjesan noći i jecaj katedrale.

A dušu moju reže sto pogleda i zvuka,
i cinički se osmijeh u njoj resonira,
ko kada bolna djeva noću kraj klavira
raspliće tužne sanje, dok ne klone joj ruka.

A zašto se, a zašto u suzu smijeh ne slije,
da ona sjajna, topla pospe moje noći?
Ja uvijek čekam hoće l' k meni ikad doći
tajnena ona jutra, što duša mi ih snije.

Kad plavi mrak se spušta i zalije sve njive,
za mene ni tad nema mirisa i sreće,
i tada vruće želim, da se jedno veče
ja stvorim hladan kamen te katedrale sive.

Ivo Horvat.

DVA JUNAKA

(Iz »Prvog dnevnika«). Napisao BOŽIDAR BECK.

EKIH se događaja sjećam kao da su se desili nema davno. Tako i ovoga. A imade od tada već punih dvadeset godina.

Bilo je to uoči jednoga svetka, kada sam se vraćao iz škole kući. Bilo mi je osam godina, a posjećivao sam drugi razred pučke škole. Pošao sam preko puta pa prema bunaru, što stoji usred trga, da ravnom ulicom čim prije stignem kući.

Kod bunara sam zastao. Šumarov sin Vilko, koji imade kuću treću od naše, rješavao je neki spor s naučnikom pekara Zorka. Potonji je bio od njega stariji za dvije godine, dok su se obojica po uzrastu i izgledu činili kao moji vršnjaci. Vilko je bio učenik trećega razreda osnovne škole, a Zorkov naučnik Joško je bio upravo pred godinu dana istjeran iz nje radi potpune lijenosti i neposlušnosti — kako se govorilo po gradu.

Što je bilo povod spora, to ne bih mogao danas posve točno ustvrditi. Sigurno se radilo o nekom kamenu, koji je zahvatio Joška po desnoj nozi, jer su se iz rane, koja je krvarila, spuštali uski trakovi, koji su zamrljali i dio bosog stopala.

Tko je zapravo bacio kamen, dali baš Vilko ili tko drugi iz grupe djece, koja su se vraćala iz škole, nije se dalo ustanoviti. Svakako je onaj, koji je to učinio, bio kukavica, kad je pustio, da Vilko radi toga nosi odgovornost.

Kad sam prišao bila je svađa već u ovom stadiju: Njih dvojica stajali su jedan spram drugoga kao pravi borci zureći si u nešto zakrvavljene oči, dok je Vilku prskala slina iz ustiju ovaj puta više nego obično.

»Nu' me dekni!« — rekao je Vilko piljeći Jošku ravno u oči kao da će mu sad na sasuti šaku u zube.

»'Oćeš?« — upitao je ovaj. »Misliš, da te se bojim«.

»Pa nu' me, ako se ufaš« — ponovi prvi nekako kao da ga poziva, neka samo pokuša, a onda će već nositi posljedice, koje je sam izazvao.

Joško shvati ovaj opetovani poziv kao neko omalovažavanje, kao da se on tobože imade nečesa bojati, pa i u nekoj zloradoj radoznalosti, što će biti, ako ga udari, , gurne ga šakom u prsa.

Vilko pritajeno uzdahne, oči mu se zamute suzama, no ne zaplače. Ruke mu se grčevito stisnu kao da će uzvratiti udarac dvostrukom snagom, no onda se opet spuste.

Sakupilo se još nekoliko drugova i svi smo promatrali u ovom času Vilka. Držali smo se više kao neki suci, koji će da ocijene udarac, a nijednom od nas nije palo na pamet, da interveniramo u pravcu mirnog riješenja spora.

Umjesto protuudarca, kojega smo svi očekivali, podigne Vilko jačinu svoga glasa za nekoliko nota i rekne:

»De, dekni me još jedamput«.

Glas mu je bio mnogo jači od prijašnjega, bio je posve stran. Mi ga nismo čuli nikada ovako govoriti. Taj glas nagoviještao je neku odlučnu gestu, pa je izgledalo, da je u njemu sabrano još zadnje svjetovanje Jošku, da uzmakne.

Joško je bio iznenađen. On je već poslije prvoga udarca, što ga je dao Vilku, osjećao protuudarac, on je dapače osjetio, kako mu je pao na glavu, zato je i namjestio kapu, da ga ublaži. On je to očekivao, a evo — ništa.

Ovo ponovno izazivanje činilo mu se kao ruganje. To ga vrijeđalo. A napokon, zašto da ga i opetovano ne udari. Sada, kad je već započeo svađu, mora je i dovršiti, jer što će inače misliti ovi oko njega. Ismjehivat će ga više nego i Vilka.

»Hoćeš li dakle još? A?« — upita kao da ne vjeruje, da ga protivnik i dalje izaziva.

»Nude, ako se ufaš« — zaprkosi izazovnim glasom Vilko namještajući noge, kako bi bio što stabilniji kod onoga, što će slijediti.

Joško zavitla rukom, koju Vilko dočeka posvema sabrano, prem joj je mogao lako izbjeći, da je samo korak uzmakao. Spustila mu se na rame dotaknuvši se usput uha, koje se zacrveni kao makov cvijet.

Vilko zastenje. Proizusti nešto nerazumljiva i podigne desnu ruku, koja umjesto da brzinom udarac uzvrati, zaustavi se na uhu, ublažujući svojom hladnoćom krv, koja je onamo navrla.

Raskuštrana kosa kao da mu se ponešto uzdigla, a cijelim tijelom prošao mu neki drhtaj. Pričinjao mi se strašnim. Prodirao sam očima u njegove džepove naslućujući, da u njima krije kakvo oštro oružje. Sjetio sam se, da sam pred nekoliko dana vidio u njega nož istina nešto raskliman i rđav, no ipak sposoban, da se njime počini zlo. Bojao sam se nesreće, koja je lebdjela u zraku.

»Pa nude. Udari me još samo jednom« — proslijedi naglasujući svaku riječ tako, da smo svi zamijetili njihovo akcentuiranje, pred kojim nas prođe neka jeza.

Joško iskolačio oči; užario se gotovo kao Vilkovo uho i kao da je htio nešto reći, no onda ih je hotice prešutio ili nije mogao. Nos mu se sa-

vio poput kljuna u grabilice. Primakne obraz svome protivniku tako, da im se je dah sastao, a onda najednom uzdigne glavu, okrene se i pođe na drugu stranu.

Vilko ga isprati mirnim nepomičnim držanjem, a onda se i sam okrene i upravi prama kući kao da se nije ništa dogodilo.

Mi gledaoci smo odahnuli. Nesreća, koja je bila blizu, razišla se poput magle. Jedan tren smo bili nepomični, a onda se svi izim mene uputiše za Joškom priznajući mu, da je on pobjednik.

Ja nisam pristao uz njih. Morao sam istina priznati, da je Vilko dobio dva udarca, na koja nije nijednim odgovorio, no ipak se Joško nije usudio, da ga udari i treći puta. A baš u tome je ležao ključ prave pobjede.

»Ti, Vilko«, — rekao sam mu, pošto smo šuteći stigli do moje kuće« — »što bi ti bio učinio, da te je Joško udario i treći put?«

Morao sam ga to pitati, ako ne zbog česa drugoga, a ono radi toga, što mi se spor ipak pričinjao neriješenim. Imao sam na to i pravo, jer sam se jedini od drugova priklonio uz njega.

»Štoo? . . . Prijavio bih ga svome tati, a on bi već isposlovao kod pekara, da Joško bude otpušten«.

Na ovo mu nisam ništa odgovorio. Pogledao sam samo u pravcu, kamo su nestali drugovi sa Joškom, i bilo mi je žao, da nisam i ja pošao s njima.

MARIJA MAGDALENA

DRAMA U TRI ČINA S EPILOGOM

Napisao FRAN GALOVIĆ

(Nastavak)

Druga žena:

A znate l' onog, što se rodi slijep,
I on mu oči kalom otvori!
Ded, pitajte ga, što mu rekoše
Svi sveštenici i farizeji,
Jer htjedoše da sakriju to čudo!
Ni jedan nije odgovorit znao,
Već rekoše mu, da je grješnik težak,
U griesima da rodio se vas,
I baciše ga napolje.

(Otraga se pojavilo nekoliko rimskih vojnika.)

Treći muškarac:
(spazio ih je drugoj ženi):

Ded, gledaj!
Od ovijeh nek izbavi nas on!

(Skupina se razilazi po trgu. — Oni vojnici stanu, jedan se nasmiješi pokazujući ove, što su se razišli, pa odu dalje. — Marija Magdalena stoji tamo kraj zida kao kip od kamena. — Dva judejska mladića izađu s lijeve strane, i prvi od njih je spazi, pa se polako prikrade do nje i obuhvati je oko grudiju.)

Marija Magdalena
(zadršće i krikne):

Ah!

Prvi mladić.

Gledaj, kud se ta čarobnica
Uputila! — Što radiš ovdje?

Marija Magdalena
(istrgne se):

Pusti!

Drugi mladić:

Bez nakita je, pa na ulici!
Što znači to?

Treći mladić:

Da nije nova šala?
Čistoćom želi ljude smamiti! —
Al zašto nisi kostriet bacila
Na bielu raskoš golih grudiju,
Izgorjet će ti tako na suncu!

Prvi mladić:

Tek nije više nekud ponosna
Ko jučer! Pogled kanda zgasnuo je!

Treći mladić
(surovo):

Baš dobro, da si ovdje! — Sramotno
Odbacila nas radi Rimljanina! —
Pred narod sada povest ću te ja,
Da on ti sudi!

Marija Magdalena:

Evo! Vodi me!

Treći mladić:

Ne bojiš li se?

Marija Magdalena:

Koga?

Treći mladić:

Tako zar?!
Još uvijek ponos drski izbija
Iz bludničkijeh ustiju. — Ja želim
Na koljenima da te gledam ovdje

Osramoćenu, da te bacim rulji,
Pa nek zabode svoje gnjusne pandže
U tvoje meso! — Ne ršćeš li sada?

Marija Magdalena:
Pred kime?

Treći mladić:
Pitaš? Je li?

Marija Magdalena:
Predaj me
Toj svjetini, i nek me ràzderu,
Dovršit će se barem sve!

Treći mladić:
Ne, ne ćeš
Onako samo, kako misliš ti,
Da jednim mahom bude svemu kraj!
Ne! Polako će život izlaziti
Iz tvoga tiela. Svaki dah i vapaj,
Što otkine se tvojim usnama,
On krvlju mora biti poštrapan!

Marija Magdalena
gleda ga sasvim mirno):
Prestraviti me želiš?

Prvi mladić:
Obiesna je
I misli, da je samo šala sve!

Drugi mladić:
Al ova šala bit će krvava!

Treći mladić:
Pozovi sada svoga Rimljanina!

Marija Magdalena:
Ja više ne ću njega zvati!

Prvimladić:
Aj!
Zar nasitio ovu noć je tebe?

Drugi mladić:
Gle, evo ljudi!

Treći mladić:
Da se nisi makla!

Marija Magdalena:
Ja evo stojim, čekam. Sudite mi!

(Svjetina se stala skupljati oko Marije Magdalene i mladićâ.)

Prvi muškarac:
Što vičete?

Treći mladić:
Da l' vidiš, narode,
Tu grješnicu, što blati sveti grad?!

Glasovi iz puka:
Da! Poznamo je!

Treći mladić:
Primala si svakog
U griešni dom; i čelo joj svjedoči,
Da bezočna je, gnjusna bludnica!

Glasovi iz puka:
Utucimo je!

Prva žena:
(trećemu mladiću):
Nisi l' možda i ti
U njenu kuću dolazio?
Eto!
Nek sama reče!

Marija Magdalena
(gleda ga samo jednim neizmjernim prezirom).

Treći mladić:
Šuti!

Glasovi iz puka:
Vodite je!
(Silna graja.)

Prva žena
(spazila je nešto u otvorenome hodniku Simonove kuće i stane pred svjetinu, koja već hoće da navali na Mariju Magdalenu):

Ne! Amo ide Njegov sjajni lik,
Bez krune mu je čelo kraljevsko
I vedro kao ljetni dan!

Marija Magdalena
(zadršće i dahne):
Zar on? —
(Iz kuće izlazi Isus, a za njim učenici i Simon Farizej.)

Isus:
Šta hoćete?

Glasovi iz puka:
Utucite je smjesta!

Simon farizej
(Isusu, gledajući bijesna lica naroda):
Čuj, Gospode! Da u kuću se kloniš,
Jer mogli bi da budu —

Trećimladić
(stupi naprijed i poviče jakim glasom, koji nadilazi svu onu buku):
Mirujte!
(Svi ušute i gledaju ga začuđenim pogledom.)

Trećimladić
(Isusu):

Mi vjerujemo, rabi, da si ti
Pun mudrosti, i vidimo čudesa,
Judeja što ih nije gledala
Još nikada! I zato reci nam:

(Pokazujući na Mariju Magdalenu.)

Gle, ovdje stoji žena bludnica,
U preljubi je stoput uhvaćena,
A Mojsije u zakonu nam veli,
Da ubijamo takve kamenjem! —
Što ti nam kažeš?

Glasovi iz puka:

Ubiti je valja!

Prvi farizej:

Da, ubiti i zasut kamenjem!

Trećimladić
(pograbio je suruvo Mariju Magdalenu i dovukao je pred Isusa).

Marija Magdalena
(posrnula je i klonula kraj stepenica terase).

Trećimladić

Osudi je, jer ti si čovjek svet
I pravedan, pa da je narod uzme
I da je izvan zidina odvuče,
Nek tamo primi plaću za svoj grijeh!

Isus
(gleda u zemlju i ne odgovara ništa).

Prvi farizej
(nakon kratke stanke u po glasa):

Gle, šuti!

Trećimladić

Reci! Puk će osudu
Izvršit namah, zasut griješnicu!

Glasoviizpuka
(sve bijesniji i žešći):

Osudi je! Osudi! Kamenja
Za zidinama ima za nju dosta!

(Jedna se skupina približila Mariji Magdaleni, i nekoliko se ruku već maša, da je pograbi za ramena.)

Marija Magdalena
(poniknula je, a teški dah nadimlje joj prsa. Pijesti su joj grčevito stisnute).

Isus
(digne napokon glavu i progovori mirno):

Bez grieha tko je, neka uzme kamen
I neka baci na nju!

(Kako je zaječao prvi zvuk Isusova glasa, sve umukne, a kad je Isus dovršio, počne se narod povlačiti natrag, tako da sprijeda ostane sama Marija Magdalena.)

Isus
(obori opet glavu).

Marija Magdalena
(ostaje nepomična na zemlji, samo joj iz prsiju izleti suhi šapat):

Gospode!

Isus
(iza dulje šutnje pogleda narod i vidjevši, kako su svi uzmaknuli, obrati se k Mariji Magdaleni):

A gdje su oni, što te tužahu? —
Ni jedan te ne òsudi?

Marija Magdalena
(tihim glasom):

Ni jedan!

Isus

Ni jâ te ne osúdih! Ustaj! Idi!
Ne grieši više!

Marija Magdalena
(digne se polako, i u tom trenu joj se pogled sastavi s pogledom Isusovim. — Tijelo joj zadršće nenadano, a sva čežnja provali u jednome očajnom vapaju):

Smiluj! Smiluj se!

(Grčevito proplače i padne do njegovih nogu zagrlivši ih svom snagom.)

Isus
(Simonu farizeju):

Gle, Simone! Da l' vidiš ženu ovu? —
Ja u kuću sam tvoju ušao,
Ni vode mi na noge nisi dao,
A ona mi ih obli suzama!
Ni cjelova mi nisi podao,
A ona moje noge cjeluje!
Pa zato joj se griesi praštaju,
Jer veliku je ljubav imala!

(Dalekim glasom.)

I ona dobro djelo učini:
Za ukop tielo spremila je moje!

(Velika šutnja. — Čuje se samo pridušeno jecanje Marije Magdalene.)

Zavjesapada.

KONAC DRUGOGA ČINA.

(Nastavit će se).

MARIJA CHAPDELAINE

PRIPOVIJEST IZ FRANCUSKE KANADE

Napisao LOUIS HÉMON. Prevodi Dr. DRAGO ĆEPULIĆ

(Nastavak)

TREBALO je predati se; Marija uzdahnu i pomisli, kako bi si na drugi jedan način pribavila dobrohotnost božju.

— Je li istina, mati, upita ona podvečer, da se uvijek dobije ono, što se želi, kad se na Badnjak izmoli tisuću Zdravih Marija?

— Istina, odvrati ozbiljna lica mati Chapdelaine. Ako netko ima kakvu želju, i izmoli tisuću Zdravih Marija, kako treba, pred polnoćkom rijetko da ne dobije što je želio.

Na Badnjak vrijeme bijaše studeno, ali bez vjetra. Rano ujutro iziđoše opet oba čovjeka, da još jednom pokušaju nabiti put, no nijesu imali velike nade. Već dugo prije njihova odlaska i pravo reći dugo prije dana Marija bješe počela moliti svoje Zdrave Marije. Probudivši se zarana uze svoju krunicu ispod jastuka i odmah stane ponavljati molitvu vrlo brzo, idući od posljednjih riječi na prve bez ikakova prekida i brojeći vazda zrnca krunice.

Još svi ostali spavahu. Samo pas bijaše ostavio svoje mjesto kod peći, videći je, gdje se miče, i sjedne do njena kreveta, svečano, i stavi glavu na pokrivalo. Oči Marijine gledahu njegovu gubicu, naslonjenu na smeđu vunu, njegove vlažne oči, u kojima se čitala patetična priprostost životinjska, klapave uši, glatku dlaku, dok usta bez prestanka šaptahu svete riječi: »Zdravo, Marijo, milosti puna . . .«

Doskora skoči Tit'Bé iz kreveta, da metne drva u peć. Marija postiđena okrene se na stranu i sakrije krunicu pod pokrivalo nastavivši i dalje svoju molitvu. Peć je brujila, pas se povrati na svoje obično mjesto, i još pola sata sve bijaše u kući nepomično osim prstiju Marijinih, koji brojahu šimširova zrnca, i ustiju joj, koja moljahu marljivo poput radnice pri poslu.

Zatim je trebalo dići se, jer se dan primicaše, trebalo je izmljeti žito i pripraviti meke palačinke, dok ljudi pođu u štalu nahraniti blago, a onda ih dvoriti, kad se vrate, prati posude, i spremiti kuću. Sve zaposlena tim poslovima Marija ne prestade ni jednog časa moliti krunicu. Ali se konačno nije više mogla služiti svojom krunicom i bilo joj je teško točno brojiti. Kad je jutro poodmaklo, ona je napokon ipak mogla sjesti do prozora, jer nije bilo hitnoga posla, i nastaviti svoju zadaću s više metode!

Podne!

Već je izmolila trista Zdravih Marija. Sad nestade njene zabrinutosti, jer se osjećaše gotovo sigurnom, da će na vrijeme dovršiti svoju zadaću. I pade joj na um, da bi post mogao biti jedan razlog više blagosti Božjoj i pretvoriti njenu nadu u izvjesnost. Zato je malo jela uskraćujući si stvari, koje je najviše voljela.

Popodne morala je raditi na trikotu od vune, što ga je naumila pokloniti svome ocu za novu godinu. I premda je i dalje bez prestanka šaptala svoju jedinu molitvu, posao njenih prstiju činilo se da je malo rastresuje i usporuje njenu molitvu. Zatim je trebalo pripraviti večeru, što je tražilo mnogo vremena. Napokon dođe Tit' Bé, da mu popravi rukavice, i za sve ovo vrijeme Zdrave Marije napredovahu samo polagano od časa do časa, poput procesije, koju zaustavljaju svetogrdne zapreke.

Ali kad dođe večer, i posao dana bude dovršen, te se mogla vratiti na svoj stolac kraj prozora, daleko od slabog svjetla svjetiljke, u svečanoj sjeni, nasuprot ledeno bijelih polja, ona opet uze u ruke krunicu i dade se na molitvu sa zanosom.

Otac je Tit' Bé pušio uprijevši se nogama o peć. Mati je šivala nove vezice za stare indijanske papuče od kože kanadskog jelena. Vani se digne mjesec kupajući u svom svijetlu studen bijela tla, a nebo proniknuto dirljivom čistoćom i dubljinom, podade se zvijezdama, koje su sve naličile čudotvornoj nekadanjoj zvijezdi.

»Blagoslovljena si ti među ženama . . .«

Kaka je često i vrlo brzo opetovala kratku molitvu, napokon se zbunila i katkada se zaustavila, smetena duha, ne mogući da opet nađe poznate riječi. To bi časak potrajalo; zatvorila bi oči, uzdahnula, a fraza, koja bi se odmah zatim u svijest povratila i koju bi usta izgovarala, izgovarala bi mašinalno svojim prvotnim tačnim i svečanim smislom:

» . . . Blagoslovena si ti među ženami . . . «

Napokon pade neki umor na njene usne, i odsele izgovaraše svete riječi laganije i mučnije. Ali se zrnca od krunice i dalje klizala među njenim prstima, i slala Zdrave Marije prema nebeskoj visini, odakle se Marija, milosti puna, sigurno sagibaše sa svog prijestolja prema zemlji, slušajući molitvenu glazbu, koja se do nje dizaše.

» . . . Gospodin je s tobom . . . «

Kolci od ograda sačinjavahu na bijelom tlu okvašenom blijedim svijetlom crne prečke. Debla od breza isticahu se na rubu tamne šume i izgledahu poput kostura živih bića, u koje studen zemlje prodre i usmrti ih; no ledena ova noć bijaše više svečana nego strašna.

— Uz takve puteve ne ćemo biti mi jedini, koji će biti prinuždeni ostat kod kuće večeras, reče mati Chapdelaine. Pa opet, ima li što ljepše od polnoćke u Saint-Coeur-de-Marie s Yvonneom Boilly na harmoniju i Paciffiqueom Si mardom, koji tako divno latinski pjeva!

Ona se brižno čuvala da išta reče u noći, kao što je ova, što bi moglo zvučiti kao tužba ili kao prigovor, ali i protiv njene volje njen govor i njen glas jednako žaljahu na daljinu i osamu njihovu.

Njen muž odgonene njenu žalbu, te i on dirnut žarom svete večeri stane da se sam optužuje.

— Istina, Laura, da bi ti bilo srećnije prošlo življenje mjesto sa mnom, s kojim drugim čovjekom, koji bi bio ostao na kakvom lijepom zemljištu kraj sela.

— Ne, Samuel, dragi Bog čini dobro sve, što čini. Ja se jadam . . . S pravom se jadam. A tko se ne jada? Ali mi nijesmo bili baš nesrećni, nas dvoje, nigda. Živjeli smo bez velikog trpljenja. Momci su dobri momci, hrabri i gotovo sve nam dadu, što zasluže, a Marija je isto tako vrijedna djevojka . . .

Oboje se raznježiše pri pomisli na prošlost, ali i pri pomisli na svijeće, koje već gorahu, i na pjevanje, koje će se doskora u visine uzvinuti, slaveći svuda rođenje Spasiteljevo.

Život bijaše za njih uvijek jedinstven i jednostavan: nužni mučni rad, bračni sklad, podložnost zakonima, naravi i Crkve. Sve se ovo bijaše sada ujedno sraslo, obredi kulta i pojedinosti dnevnog života zajednički proživljene, te bi im bilo nemoguće razlučiti vjersko ushićenje, koje ih obuze, od njihove neizražene međusobne raznježenosti.

Mala Alma-Rose čuje, da se dijele hvale, i priđe da traži svoj dio.

— Ja sam također bila valjana, a, oče?

— I s pravom . . . i s pravom . . . Bio bi to velik grijeh biti zločest, danas, kad se rodio mali Isus.

Za ovu djecu je Isus Nazarenac bio uvijek »mali Isus«, rudasto djetešce s pobožnih slika. A uistinu je i za roditelje njegovo ime ponajčešće to isto značilo. Nije značilo protestanskog bolnog i dubokog Krista, nego nešto usrdnije i nešto manje: jedno novorođenče na rukama svoje majke, ili najviše jedno maljušno dijete, koje se može ljubiti bez mnogo napora duha, pače i bez pomisli na njegovu buduću žrtvu.

— Bi li se rado zibala ?

— Da.

I uzme svoju malu kćerku na koljena i stane je njihati.

— Da malo zapjevamo, a?

— Da.

— Tako je; pjevajmo zajedno:

U svojoj štalici,
O, što je Isus drag !
Na uboškoj slamici
Ljubak, Isus blag . . .

Počeo je u pol glasa, da ne nadviče njen slabi glasić. Ali se doskora zanese svojim žarom i stane pjevati iz sve snage, gledajući u daljinu. Telesfor sjedne do njega i stane ga motriti s obožavanjem.. Za ovu djecu, koja bijehu odgojena u jednoj samotnoj kući bez drugog kakvog druga do svojih roditelja, Samuel Chapdelaine, utjelovljavaše svu mudrost i svu moć svijeta, i kako bijaše s njima strpljiv i blag, uvijek spreman, da ih primi na koljena i da im pjeva kantike ili bezbrojne negdanje pjesme, koje ih učaše jedno za drugim, oni su ga ljubili osobitom ljubavi.

. . . Svim kraljevskim palačama
Porediti se ne da
Ljepota njena sama,
Te štalice od meda.

— Još? Pa dobro.

I sad pjevahu i mati Chapdelaine i Tit' Bé. Marija se nije mogla oteti, a da ne prekine za čas svoju molitvu, da sluša i motri. Ali riječi Kantika podvostručiše njen žar i ona se dade iznova na svoj posao s još gorljivijom vjerom. »Zdravo, Marijo, milosti puna . . .«

— A sada? Sad jednu drugu pjesmu. Koju? Ne čekajući odgovora otac začne:

Stigla jesu tri teška broda,
Tri broda teška od zobi i žita,
Pođimo po vodi prošetat se njima,
Poigrat se ondje na otok . . .

— Ne, dakle ne ovu? . . . Bistru vodu? A? Ta je lijepa, aha . . . Ajde svi ćemo zajedno!

I baci pogled na Mariju. Ali opazivši krunicu, koja se beskrajno klizaše među njezinim prstima, on je ne htjede prekinuti.

Na bistru vodu
Šetati pođem,
Slijepu je nađem
I u nju zađem . . .

BELA ČIKOŠ - SESIA: ODISEJ UBIJA PENELOPINE PROSCE.

Dugo, dugo već ja te volim,
Zaboravit tebe ne mogu . . .

Napjev i riječi, sve dirljivo. Pripjev pun neke naivne tuge, i nijesu samo priproste duše raznježene ovom pjesmom.

. . . Na najvišoj grani
Slavuj me zatravi,
Pjevaj, pjevaj, slaviću,
Moj veseli ptiću!

Dugo, dugo već ja te volim,
Zaboravit tebe ne mogu . . .

Zrnca krunice ne kližu se više među spruženim prstima. Marija nije pjevala s ostalima, ali je slušala, i melankolična ljubavna tužaljka pričini se dirljiva i melankolična i slatka njenoj duši molitvom nešto umorenoj.

. . . Tvoje srce pjeva,
Moje srce plače,
Ostavi me djeva
Zarad lude riječi . . .
Zarad ruža kite,
Koju joj uskratih.

Dugo, dugo već ja te volim
Zaboravit tebe ne mogu . . .

Marija pogleda kroz prozor na bijela polja, koja okružavaše svečana šuma. Vjerski žar, porod njene mladenačke ljubavi, dirljivi glasovi obiteljskih grla, sve se slijevalo u njenoj duši u jedno jedino čuvsto. Doista svijet bijaše te večeri pun ljubavi, svjetske i vjerske; oboje jednako priproste i jake bijahu one posmatrane, kao stvari naravne i nužne, tako te molitve, koje sazivahu dobrohotnost božanstva nad draga bića, bijahu samo sredstvo za očitovanje ljudske ljubavi, tako te se naivne ljubavne tužaljke pjevahu ozbiljnim i svečanim glasom izrazom ushićenja nadljudskih zazivanja.

. . . Htio bih biti ruža, da znam
Te na šipku još je gore,
I šipak tada sam
U duboko bačen je more.

Dugo, dugo već ja te volim,
Zaboravit tebe ne mogu . . .

»Zdravo, Marijo, milosti si puna . . .«

Kad pjesma svrši, Marija otpočne makinalno iznova svoju molitvu i s obnovljenim žarom, te se i opet Zdrave Marije stanu redati.

Mala Alma-Rose usnu međutim na koljenima svog oca; svukoše je, odniješe u krevet, za njom dođe na red Telesfor. Doskora se i Tit' Be protegnu, zatim napuni peć zelenim brezovim drvetom. Otac Chapdelaine pođe po zadnji put u štalu i vrati se žurno veleći, da zima biva sve jača. Doskora svi polijegaše, samo ne Marija.

— Nemoj zaboraviti ugasiti lampu.

— Ne ću, oče.

I odmah je ugasi voleći tamu, i opet sjedne do prozora i stade moliti poslijednje Zdrave Marije. Pošto dovrši, spopade je neka dvojba i strah, da se nije možda prevarila brojeći, budući da nije uvijek mogla brojiti na zrnca krunice. Stoga izmoli iz opreza još pedeset Zdravih Marija i onda tupa i umorna stane, a srećna i puna pouzdanja, kao da je primila svečano obećanje.

Vani se svijet kupao u svijetlu, okružen onim studenim sjajem, koji se noću prostire nad snježnim krajem za vedra neba i mjesečine. Unutar kuće vladaše tama, te se činilo, da baš polje i šuma obasjaše i čekaju svetu uru.

»Tisuću je Zdravih Marija izmoljeno, pomisli Marija, još nijesam ništa zatražila . . . bar ne riječima.«

Bijaše joj se činilo, da to možda nije nužno, da će je božanstvo razumjeti i ako riječima ne izreče svoju želju, napose da će je razumjeti Marija . . . koja bijaše žena na ovoj zemlji. Ali se u zadnji čas njeno priprosto srce nešto poboja, i ona stade tražiti, kako da izreče riječima ono, što je molila.

François Paradis . . . Dabome, njena se želja odnosila na Françoisa Paradisa. Ti si to, Marijo milosti puna, pogodila, zar ne? A kako da ona svoje želje riječima izrazi, a da ih ne oskvrne? Da mu ne bude zlo u šumi . . . Da drži svoje obećanje i da više ne kune i ne pije . . . Da se u proljeće vrati . . .

Da se u proljeće vrati . . .

I tu se zaustavi, jer joj se činilo, da će kad se vrati, pošto održi svoje obećanje, ostala njihova sreća biti nešto, što će moći stvoriti gotovo sami . . . gotovo sami . . . Osim toga ako je svetogrdna ova pomisao . . .

Da se u proljeće vrati . . .

Misleći na ovaj povratak, na njega i na njegovo lijepo suncem ispaljeno lice, koje će se nad nju nadviti, Marija zaboravi sve ostalo, i dugo je motrila, a da ništa nije vidjela, pa ni tlo prekrito snijegom, koje se na mjesečini činilo nekom velikom pločom čudnovate tvari nekog bisera ili boje bjelokosti — crne ograde, blizi rub strašnih šuma.

RATNI DOJMOVI

Napisao VIKTOR KRALJ

(Nastavak)

OĆ bijaše tamna, premda je nebo bilo posuto zvijezdama, i tiha. Selo Gvozdjec, koje bijaše velika većina žitelja još istog dana napustila čuvši, da se sprema bitka, snivaše dubok san. Niti lavež pasa niti pjev pijetla niti drugi kakav žamor ne pomućivaše noćne tišine. Sve bijaše kao izumrlo. Daleko negdje na obzoru — barem ti se čini tako, jer noću se ne da odrediti udaljenost ni uz najbolji vid — pojavilo bi se svijetlo, koje bi poput zvijezde putovalo sad na lijevo sad na desno, sad bi ga nestalo, da se onda opet pojavi na sasvim drugom mjestu, dok napokon ne bi za vazda iščezlo. Iskustvo nas bijaše naučilo, da je optička varka noću daleko veća nego danju. Ako se svijetlo noću u nekoj udaljenosti brzo miče na lijevo ili na desno, čini ti se, kao da je vrlo blizu, a ako se u istoj udaljenosti svijetlo miče polagano na lijevo ili na desno, čini ti se, kao da je vrlo daleko. I tako po tim pomičnim lučima nijesmo mogli ništa zaključiti, niti udaljenosti niti brzine niti smjera, jedino smo mogli naslućivati, da su to električne svjetiljke ruskih časnika, koji su vodili svoje odjele na određena im mjesta, što je naviještalo, da bi zorom mogla uslijediti navala.

Ovu tajanstvenu ali opasnu tišinu, koja je u sebi sakrivala svu strahotu tolikih kreševa, što smo ih dotada preživjeli, prekidao je neprestani mukli žamor, koji je dolazio od različih izmiješanih zvukova i štropota, kojima se uz najbolju volju nije moglo izbjeći, kao i od poluglasna govora, koji bijaše nuždan kod primanja i izdavanja zapovijedi, kod izvješćivanja viših zapovjedništva telefonom i slično.

I ta je noć prošla mirno, tek prema jutru čuo se klopot isprekidan tu i tamo čvrčanjem ukočenih točkova — štropot, koji kao vjeran pratilac teških tovarnih kola tačno najavljivaše približavanje ruskih topova. Da se nijesmo bili u svom računu prevarili, uvjerio nas je dva do tri sata iza toga prvi hitac. Baterija, koja nas je prva bila pozdravila, sastojaše se od poljskih topova, a bijaše postavljena na najbližu distancu. To se mogaše i može uvijek s dosta velikom sigurnošću ustanoviti, budući da prasak granate odnosno šrapnela uslijedi gotovo u isti čas s hicem poljskog topa, ako je distanca kratka. Što je veća distanca, to kasnije uslijedi iza topovskog hica prasak taneta, budući da je krivulja, koju opisuje tane, to dulja od zračne linije, kojom se širi zvuk, što se dalje nalazi top od cilja, to jest što je veća distanca. Kod običnih topova ta se udaljenost ne da tako lako prosuditi, jer kod tih topova tane opisuje vrlo visoku krivulju, bila distanca kratka ili duga, tako te se topovski hitac znatno prije čuje, nego što stigne tane k svome cilju.

Prvi dakle šrapnel, kojim je naš protivnik stao sondirati, ispitivati našu poziciju, učinio je neobično jak dojam, koji se mogao ne samo čitati na licima pojedinaca, već se mogaše razabrati i iz vladanja čitave mase. Ne samo da su momci, doduše već odavna navikli siktanju i zviždanju te naprasitom praskanju tih zračnih nemani, instinktivno sagnuli glave, stisnuli ramena ili čučnuli, već su poput krušaka popadali u jarak pribivši se uz prednju stijenu njegovu. Slika više smiješna već ozbiljna. Dolazilo je to od toga, jedno što se nitko nije nadao doduše poznatom, ali silovitom gostu i onda što smo se u zadnjih pet, šest dana bili odvikli topovskom tanetu.

Iza prvog šrapnela, koji bijaše prasnuo visoko nad našim glavama, doleti drugi, pa treći i... grobna tišina. Ispražnjeno šuplje zrno posljednjega šrapnela bez kapice s paljkom i bez svoga kobnog sadržaja od neko stotinu sitnih okruglih taneta, koja se zujeći i šumeći poput jata golubova, kad se nalaze u brzom lijetu, zabiše što u zemlju, što u stabla od drveća, koje se nalazilo iza nas, otkotrlja se uz zvuk, kao kad duneš u praznu bocu, i udari jednoga od momaka, ne baš nježno ali ipak bez ozbiljnije posljedice. U ušima je još uvijek zujalo i praskalo.

Zlokobna tišina trajaše već nekoliko časaka, no nitko se ni ne mače u svom skrovištu. Svatko je dobro znao, da su ona tri šrapnela imala svrhu upucavanja, i da će iza njih slijediti granate, budući da je posljednji od šrapnela prasnuvši neko pedeset koračaja pred našom pozicijom bio tačno upucan. Tako i bi. Poput strijele zviznu prva granata i kresne nekoliko koraka iza našeg jarka završivši svoj kratki život zaglušnim reskim praskom. Kratak taj proces tako se neopisivom brzinom zbio, da ne bi znao reći, što si najprije čuo,, dali zvizg ili hitac iz topa, ili pak prasak granate, iza kojega je neposredno slijedilo zvrčanje bezbroja željeznih komada i komadića raskinute granate u svim mogućim tonovima. I opet grobna tišina, samo mnogo tjeskobnija od one prve. Časak dva iza toga posula nas tuča od željeza, koja bačena u vis padaše natrag na zemlju pomiješana s

blatom, pijeskom, prebitim grančicama i lišćem. Iza toga uslijediše još dvije ili tri granate i mala se kanonada svršila. Baterija bila je upucana.

Ni prije ni poslije nijesmo imali zgodnije prilike promatrati razvoj upravo sistematskog pripremanja za bitku kao kod Gvozdjeca, i to sa strane obaju protivnika. Sve bijaše tačno udešeno i proračunano za svaki slučaj: ako bi Rusi probili lijevo, ili ako bi probili desno, ili ako bi napokon bacili našu satniju — sve bijaše ne samo časniku i potčasniku jasno kao dan, već i svaki momak bio po mogućnosti upućen u sve tajne strateške mudrosti. Tako su bili iskopani i rezervni jarci iza lijevoga i desnoga krila za slučaj, ako bi trebalo kojegod od njih povući, što više, kroz mladu, gustu neprohodnu šumu probismo tri puta za slučaj uzmaka, koji nam i doista vrlo dobro poslužiše. I Rusi se vrlo polagano ali sigurno spremahu na navalu, tako te se općenito mislilo i govorilo, da će ovdje udariti stalnu poziciju. Činilo nam se pak to zato, jer su i oni u razmaku od neko dvije tisuće koraka kopali jarak učvršćujući ga žicom kao i oni, koji smo imali zapovijed držati se tek u defenzivi. No pozicija, koju su gradili Rusi, imala je tek u svrhu, da im posluži kao rezervni postav, ako im ne bi uspjela navala, ili ako bismo ih mi pretekli u navali.

Tjedan dana trajalo je spremanje i naše i njihovo, radilo se grčevito noć i dan s jedne i s druge strane; tjedan dana upucavahu se topovi i strojne puške i tu i tamo, sražavahu se patrule naše i njihove; tjedan dana kupila se ratna elektriciteta u onoj kotlini između nas i njih kao u kakvoj bateriji, dok napokon dne 28. lipnja ne dođe do preloma.

Rijetko je kada bila Rusima navala okrunjena takvim uspjehom kao ona kod Gvozdjeca. Mnogo su imali svoj uspjeh da zahvale opreznosti, s kojom su se spremali, tako te mi nijesmo do zadnjega časa znali, gdje i kada će navaliti. Istom oko sedam sati iz jutra na dan same bitke znalo se, da koncentriraju svoje čete pred desnim krilom naše pukovnije, od kojega krila smo mi bili po broju treća satnija. Sva naša sprema učinila nam se u taj čas iluzornom, budući da su ne samo sve bataljunske, već i sve satnijske pričuve pokupili te ih postavili iza desnog pukovnijskog krila, jedine pričuve naše divizije. Pa budući da je protivnik sebi odabrao sva tri satnijska odsjeka na desnom krilu pukovnije, to je naša satnija u najtežim časovima stajala bez pričuve u boju, to jest pričuve bile su odveć udaljene, a da bi bile mogle pravodobno stići kao pojačanja.

Bijaše pravi vrući ljetni dan, ni listić da bi se maknuo na drvetu. Sve bijaše spremno već od sedam sati. Dva momka, koja bijahu pošla s patrulom, da izvide situaciju, dođoše jedva dišući i javiše, da je čitava patrula zajedno s kadetom nastradala, jedini da su njih dvojica iznijeli živu glavu i da je šuma, koja ležaše poludesno od nas, puna Rusa. Vijest bijaše kratka i jednostavna, ali tačna, kako se to mogaše kasnije ispostaviti. U to zvizne prva granata sa zaglušnim praskom, zatim druga pa treća, dok se ne javi čitava baterija... jedna, dvije, tri... Napokon zagrmi nekoliko baterija, koje sipahu vatru na naše desno krilo. Već nakon druge salve znali smo, gdje će uslijediti glavna navala. Sva momčad bijaše polegla na dnu jarka, samo dvojica bijahu određena, koji provirivahu kroz puškarnicu, koja bijaše u tu svrhu napravljena, da mogu u pravi čas dati znak stalima, kad će ruska infanterija prijeći u navalu. Topovska vatra protivnikova, koja u ostalom nije imala osobitog uspjeha, budući da je slabo gađala u sam jarak, ali je zato razorila sve zapreke od žica, što je, čini se, i bila zadaća njezina, nije trajala dulje od pola sata. Naše topništvo bilo je ispalilo nekoliko hitaca, a zatim sasvim umuklo. Očito je čekalo, dok stanu napredovati ruske infanterijske mase, da ih dočeka onda sa svojom zatornom vatrom.

U takvoj zaglušnoj topovskoj vatri, koja te svega obuhvati i sapne, fizički i psihički, da te učini svojom najjadnijom žrtvom, koja te poput nevidljivih kliješta sve jače i jače steže, sve tješnje i tješnje sažima do gorušična zrna, koja ti ne da disati stegnuvši ti grudi, dok se sam sve to jače savijaš u klupko poput pseta — u takvoj vatri niti što čuješ niti vidiš, niti uopće što osjećaš. Sav tvoj ja sledio se i smanjio do ništice, sve tvoje duševne sposobnosti spale su na potpuni bankrot, koji ti jasno svjedoči, što sva ta čovječja duševnost znači, ako tijelo nije slobodno; zarobljeno tijelo — zarobljena duša. Svi tvoji osjećaji i sve tvoje misli, ako uopće smijemo s njima govoriti, zbiše se u jedan jedini pojam negacije i pasivnosti, da što prije svega nestane: i topova i ljudi i zemlje i sunca i života, a prije svega tebe.

Napokon postajaše tuča od topovskih taneta sve rjeđa, to jest protivnik je držao, da nas je dovoljno umekšao i da može prijeći u navalu, zato je prenio bio vatru sto do dvjesta koraka iza našeg postava, da spriječi napredovanje naših pričuva. Jenjanje topovske vatre bilo je dakle za nas siguran znak, da je došao čas nastupa ruske infanterije, koja je doista iz one šume, koju su izvidnice bile označile, već izbijala razlijevajući se po-

put bujice na lijevo i na desno te se gotovo trkom spusti nizbrdo sve do Gvozdjeca. U razmaku od dvije ili tri minute slijedila je druga, zatim treća i napokon četvrta bujica, kojih je sviju iza seoskih kuća nestalo. Svaka od tih bujica predstavljaše po prilici bataljun ljudi, to jest naše tri satnije imale su pred sobom protivnika, koji je brojio dvanaest do šestnaest satnija. Bio je dakle pet puta po prilici jači od nas.

Naše topništvo sipaše bezbroj šrapnela i granata nastojeći zaustaviti napredovanje ruske infanterije. Ona kotlina, u kojoj ležaše Gvozdjec, sjećaše na ogroman kotao, u kojem vrije, ključa, klokoče, bukti, tutnji, iz kojega se dizaše poput guste pare smeđe-žuti dim ekrazitnih i otrovnih granata. Činilo ti se, kao da nitko živ iz toga pakla izići ne će. Pa ipak nije ni približno bilo tako. Svakako je u toj vatri izginulo dosta Rusa, ali što je značio taj gubitak naprama onoj silnoj masi ljudi, koja se još uvijek valjala niz brdo, a koju su neznatne tri naše satnije imale dočekati na bajunete.

Čitavo ovo napredovanje ruske infanterije trajaše najviše pola sata, dok se momčad spustila niz brdo, dok se u selu snašla i ponovno svrstala i dok se konačno stala uspinjati i nama približavati. Moglo je biti oko deset sati, kad su se Rusi počeli uspinjati, dakle upravo jedan sat trajaše bitka, ali taj sat činio nam se duljim od čitavoga dana. Vrijeme je doista tako relativan pojam, koji vazda treba posmatrati i obzirom na prilike, u kojima se nalazimo, i na godišnje doba kao i na doba dana, a pogotovu obzirom na duševno raspoloženje.

Ovo potonje bilo je u nas u takvom stanju, da bi se jedva dalo opisati. Jer čemu se imaš nadati od ljudi, koji »umekšani« topovskom vatrom očekuju protivnikov juriš poznavajući njegovu daleko pretežnu premoć, od ljudi, koji su u svim prošlim bitkama progonjeni teškim nedaćama malaksali i tjelesno i duševno?!

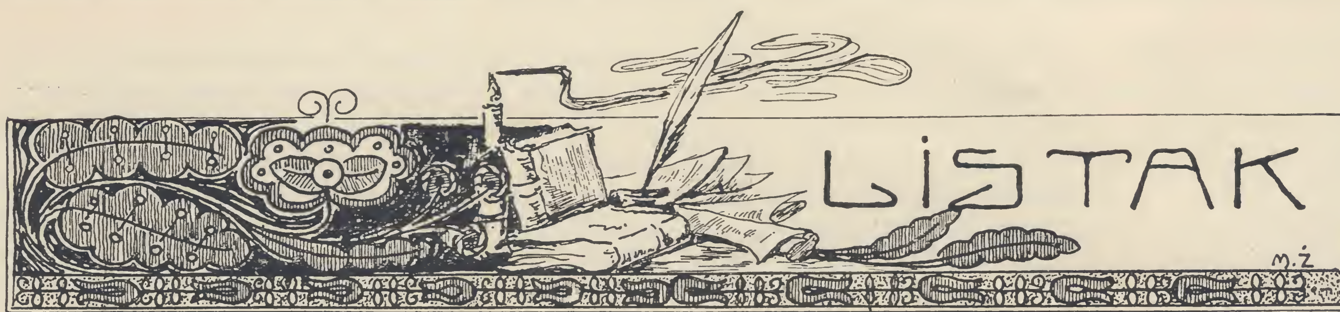
Brdo, na kojem smo se mi nalazili, bilo je od vrha do boka prilično položito, ali od boka spustaše se strmenito u gvozdječku kotlinu, tako te mi podnožja brda na našoj strani nijesmo mogli vidjeti. Iz toga razloga nijesmo mogli ni Rusa tako dugo opaziti, dok se nijesu popeli do samoga boka. Naši momci bijahu spremni, svaki kod svoje puškarnice, i čekahu sklonuvši glave sve do prsobrana, budući da je radi ruskih strojnih pušaka, koje su s protivnoga brda neprestano šišale desno i lijevo točno iznad jarka bilo nemoguće uspravno stajati.

Od jednom se pojavi nekoliko ruskih kapa nad izbočinom brda, i to tako, da su se vidjela tek tjemena. Rusi napredovahu pužući spustivši glave do zemlje, da ne bi pružali bez nužde suviše velik cilj. Kao po dogovoru bez naročite komande planuše naše puške: deset, dvadeset, pedeset, stotina ... Razvi se kao uvijek ono običajno bezredno puškaranje; sad ti se čini, kao da se natječu, tko će brže, sve jedan po jedan hitac, sad opet po tri po četiri hica odgovarajući hicima jednako velikih i većih grupa; sad ti se čini kao da jedan odio na komandu pali salve, sad opet kao da su se svi između sebe posvadili htijući jedan drugoga nadvikati ... U toj se zaglušnoj svađi jasno razabiraše čegrtanje strojnih pušaka, koje su poput starih blebetuša upadale u raspru ne dajući nikome do riječi doći.

Broj ruskih kapa rasao je neobičnom brzinom, što nas je uznemirivalo i plašilo. Premda se mnogo strijeljalo, uspjeh bijaše vrlo neznatan, budući da se slabo gađalo. To je nerijetka pojava kod obrambene vatre. Vojnici, koji se nalaze u defenzivnom stanju, postaju to nemirniji (pogotovu kad ne dobivaju pojačanja, bila ova potrebna ili ne), što se protivnik većma približava, pa mjesto da polagano pucaju ciljajući, žure se instiktivno ni malo ne gađajući. Zapovjednik, koji bi u takvim slučajevima trebao da djeluje, upravo je nemoćan, jer ga nitko ne čuje i ne vidi. U ovakvoj obrambenoj vatri pojedinac je vojnik tako reći prepušten sam sebi, budući da je sav zaokupljen s onim, što se pred njim zbiva ne misleći, da se lijevo i desno nalaze njegovi drugovi, pa kad vidi pred sobom mnoštvo do grla oboružanih ljudi, čini mu se, kao da će svi oni udariti na njega samoga. Pojačanja ni odakle, premda su bila vrlo nužna, budući da je rojna pruga bila na jednom mjestu radi gubitaka i znatno prorijeđena, zbog čega je tamo i vatra znatno jenjala. A i municije je ponestajalo.

Rusi, koji su se međutim stali neko pedeset koraka pred našim razorenim zaprekama ukopavati, očito su morali osjetiti malaksanje naše vatre, jer su prestali s ukopavanjem. Mi imađasmo samo dva izlaza, ili da se predamo, ili da uzmaknemo još za vremena, jer dočekati četiri ili pet puta jačega protivnika na bajunete, značilo bi u ludo poginuti. Pojačanja, kako se mogaše očekivati, nijesu stigla, premda su dvije patrule bile poslane k bataljonskom zapovjedniku, da ga izvijeste o našem beznadnom stanju. No ove se nijesu više vratile. Nemajući dakle nikakve vijesti niti od bataljonskog zapovjedništva niti od naših susjeda, budući da je telefonska veza bila prekinuta topovskom vatrom, odlučismo se povući.

(Nastavit će se).

NAŠE SLIKE

Bela Čikoš-Sesia. Kad su se ono prije kojih 28 godina stali, na ponuku tadanjega odjelnoga predstojnika za bogoštovlje i nastavu prof. Kršnjavoga, umjetnici slikari i kipari iz hrvatskih krajeva u Zagrebu okupljati, našao se u toj mladoj umjetničkoj koloniji uz druge i Čikoš. S prvacima te kolonije Bukovcem i Medovićem sastavljao je Čikoš u neku ruku umjetnički triumvirat, na koji su se mlađi drugovi prislonili.

Nadvisujući po općoj obrazovanosti svoja dva starija druga, bio im je Čikoš mnogi put savjetnikom, osobito Bukovcu, komu je pored sve njegove umjetničke dotjeranosti manjkalo višeput teoretskog znanja, nužnog za rješavanje nekih umjetničkih problema, koji su mu bili zadani za izradbu.

Bukovac je cijenio tu prednost Čikoševu, poštujući u njemu također iskrenoga druga velikih sposobnosti i vanredne stručne objektivnosti u kritici. Koliko ga je volio, pokazao je Bukovac najočitije na svojoj velikoj slici »Prikazivanje Dubravke« (nalazi se u narodnoj galeriji u Budimpešti), na kojoj je uz pjesnike dubrovačke raznih vijekova, kao posmatrače naslikao na jednome balkonskome prozoru pored prof. Budmanoga i sebe — također i svoga najmilijega druga po kistu Čikoša, htijući time dokazati, koliko ga cijeni kao umjetnika.

U tome skromnome, pjesnički raspoloženome i do skrajnosti nježnome umjetniku, skriva se — gotovo čovjek ne bi vjerovao — nekadanji pustopašni i nemirni pješadijski kadet osječke garnizone.

Čikoša je naime odredio njegov otac, graničarski pukovnik (pridjevak Sesia dobio zbog hrabrog držanja na riječici Sesiji u Italiji), da bude časnikom u austrijskoj vojsci. Vojničko zanimanje nije se njegovome sinu sviđalo; on se mjesto vojničkim poslovima bavio risanjem i slikanjem Još se i danas nalazi negdje u Osijeku jedna od njegovih prvih slika »Park u Dardi«. Boreći se nekoliko godina između sablje i kista, napusti napokon vojništvo i zaputi se u Beč, gdje bude na osnovi predloženih radnja primljen u akademiju likovnih umjetnosti. Tu je proboravio punih pet godina, učeći i radeći marljivo najprije kod prof. Bergera a zatim kod prof. Müllera. Svojim natječajnim radnjama, s kojima se je kao učenik akademije natjecao, i to: »Odisej ubija prosce«, »Gradnja piramida« i »Potop« pobrao je prve nagrade i dobio zlatnu medalju, najveće odlikovanje akademije. Već svojim prvim kompozicijonim crtežom, kojemu je sujet uzet iz Homerove Odiseje, pokazao je Čikoš, da ima u njega jake stvaralačke snage i dotjerane tehničke spreme. I ako se u toj kompoziciji opaža utjecaj klasicističkog akademijskog odgoja, u njoj je Čikoš dokazao da se u njemu kriju sposobnosti, koje odaju budućeg umjetnika.

Težeći za što većom i širom slobodom komponovanja pođe na akademiju u München u školu prof. Lindenschmidta Odavle se zaputio u donju Italiju, praveći u okolini Pompeja studije, s kojima se u svojim kompozicijama iz klasičnog života i poslužio. Proboravivši skoro godinu dana u Italiji, vraća se u München u školu prof. Marza. Odavle ga je povukao Kršnjavi u Zagreb, pa ga imenovao učiteljem risanja na višoj pučkoj školi u Ogulinu, podijelivši mu neodređeni dopust u svrhu što slobodnijeg slikanja. Kasnije bi imenovan stručnim učiteljem na zagrebačkoj obrtnoj školi, odakle je prešao na novo osnovanu visoku školu za umjetnost i umjetni obrt u Zagrebu u svojstvu profesora za slikanje i kompoziciju. Na ovoj školi, koja je nedavno reorganizovana u akademiju likovnih umjetnosti, djeluje i sada Čikoš, odgojivši kao vrstan pedagog lijepi broj umjetnika i učitelja crtanja, od kojih su mu neki već i drugovi po zvanju kao Krizman, Vanka i Babić. Od njegovih učenica istakoše se Raškajeva, Borellijeva i Virantova, a od mlađih učenika Trepše i Krušlin.

Donoseći u reprodukciji tvorevine Čikošove umjetnosti, izabrasmo tri kompozicije, u kojima je karakterisan smjer u kome se razvijala njegova tvorna snaga unutar triju decenija.

Odisej ubija prosce (u reprod.) jest jedna od njegovih prvih kompozicija (god. 1890.), izrađena u tušu; ta se radnja svidjela Kršnjavome, pa je u Čikoša naručio da po njoj načini sliku u ulju. Slika se nalazi u odajama povjereništva za nastavu i vjere. Kako je Čikoša egipatska, grčka i rimska prošlost osobito zanimala, uzimao je mnoge sujete svojim kompozicijama iz njezine sredine. Tako postadoše njegova: Penelopa, Kirka, Viviana, Ostavljena, Svećenica, Sappho, Psyche, Mrtva straža.

Pored sujeta i klasičnog života obrađivao je Čikoš mnoge momente iz biblije staroga i novoga zavjeta kao: Judita i Holoferne, Saloma (u raznim varijantama komponovana), pa Potop, Kain i Abel. Specijalno je iz Apokalipse, posljednje knjige u nizu knjiga sv. pisma novoga zavjeta, izradio cijeli jedan ciklus iz kojega donosimo u reprodukciji monotyp (g. 1902.) komponovan po XII. glavi (1., 3., 4. i 14. članak) objavljenja Ivanovoga, u kome Ivan opisuje svoje vizije na otoku Patmosu, opisujući borbe dobrote nad zloćom te proričući konačnu pobjedu Kristovu. Zmaj, zastupnik zlobe i nevaljanštine, uzmiče pred anđeoskom ženom, u kojoj je utjelovljena čistoća i dobrota, koja će preporoditi ovaj svijet.

Posebni ciklus zauzimlju njegove kompozicije, koje ukrašuju odaje vladine palače, u kojoj je smješteno povjereništvo za nastavu i vjere. To su: Odisej ubija Penelopine prosce, Cezarova smrt, Dante pred čistilištem, Walpurgina noć i Četiri pjesnika (Homer, Dante, Shakespeare i Goethe).

I iz slavenske prošlosti izradio je Čikoš također jedan ciklus pod nazivom »Primorske priče« (po zamišljaju Dežma-

novom), u kojima se glorificira nevinost djevojačka (innocentia). Te su slike bile izložene na pariskoj izložbi, a zatim u Petrogradu, gdje su ostale u privatnome posjedu Ruskinje Dordine, koja je taj ciklus kao oduševljena Sveslavenka za svoju zbirku slika kupila. U tu periodu Čikoševog stvaranja spadaju još ove dvije kompozicije: Pokrštenje Hrvata (velika reprezentativna slika u dvorani za primanje kod povjereništva za nastavu i vjere) i Bogumili. Boraveći u sjevernoj Americi naslikao je nekoliko slika, po sadržaju svome iz klasičnog rimskog života, koje su sve ostale preko Oceana.

Zasebno mjesto među njegovim kompozicijama zauzimaju njegove dvije slike: Pietà (u Štrosmajerovoj galeriji) i njegova najnovija radnja Tuga (g. 1922., u reprodukciji).

Žena pod plaštem, naslonjena na neku vrst oltara sa sklopljenim rukama, sa samoprijegorom u očima, proživljuje mirno u sebi svoju bol i tugu. »Bio sam u zadnje vrijeme uzbuđen« priča Čikoš, »pa sam tražio mir i iz toga snatrenja za mirom nastala je evo ova slika, koja mi je, kad sam ju dovršio, i opet moju dušu smirila«.

Uz svoje kompozicije izradio je Čikoš cijeli niz sjajnih pejsaža iz Plitvičkih jezera, Hrvat. Primorja i Gorskoga kotara, pa velik broj portreta, od kojih neki mogu po svojoj izvedbi i po prostudiranoj sličnosti modela upravo služiti kao klasičan primjer kako valja portretirati.

Između umjetničkih tvorevina Čikoševih, starijeg i novijeg datuma opaža se neka razlika. U novijim kompozicijama nastoji on da odbaci uobičajene forme, ističući u njima što jače sadržaj njihov. U tome smjeru kreće se sada Čikoševa umjetnost.

A. J.

KNJIŽEVNOST

»**L'Europa Orientale**« naziv je reviji koja već treću godinu izlazi u Rimu, a glavna joj je svrha da upozna talijansku publiku sa socijalnim, ekonomskih, političkim i kulturnim prilikama u novim državama, koje su nastale nakon svjetskog rata i uopće s istočnim evropskim narodima. Glavni su pokretači revije, koja je odmah pri nastupu bila dočekana s osobitom simpatijom od svih treznijih talijanskih intelektualaca, senator Francesco Ruffini, prof. Nicola Testa, Dr. Amedeo Giannini i prof. Aurelio Palmieri, a glavni urednik prof. Ettore lo Gatto.

U svakoj pojedinoj državi kao n. p. u Poljskoj, Čehoslovačkoj, Ukrajini, Litvanskoj, Rumunjskoj i t. d. revija »L'Europa Orientale« ima svojih posebnih dopisnika i donaša originalne radove iz svih područja njihove političke, socijalne i kulturne djelatnosti. Naše prilike u Jugoslaviji, prati jedan od pokretača prof. Aurelio Palmieri, koji poznaje i naš jezik, s osobitim interesom i moramo istaknuti, vrlo objektivno i zrelo. U svim dosada izašlim brojevima ima vrlo iscrpljivih vijesti o našem političkom, ekonomskom i kulturnom razvitku, a kako čujemo, isti urednik sprema posebni broj, koji će biti naročito posvećen našim prilikama.

Pojedini naši književnici iz Dalmacije koji su vješti talijanskom književnom jeziku, obećali su reviji svoju saradnju.

List je glasilo tako zvanog »Instituta za istočnu Evropu« koji rado prima informacije iz inozemstva, a pruža sve pogodnosti i naputke svojim članovima i saradnicima, koji u svrhu študija dolaze u vječni grad.

Opravdane su nade, da će revija malo po malo utrti puteve kulturnom upoznavanju između novih država i Italije i tako izravnati mnoge poteškoće, koje sada na putu stoje i koje su baš nastale radi međusobnog nepoznavanja. — Već u VIII. tački ugovora u Rapallu istaknuta je želja sa strane obiju vlada, da se nastoji oko rada za kulturno zbliženje i vezu između obaju naroda. No do sada ni jedna ni druga vlada nije ništa na tome poradila, zato je baš vrlo pohvalna misao pokretača revije »L' Europa Orientale«, koji su sami na svoju ruku prigrlili tu osnovu i eto je sada i u djelo provode.

»L'Europa Orientale« izlazi kao mjesečnik na 80 str. u Rimu, via Nazionale 89 (Palazzo Tommasini), a stoji za članove 15, a nečlanove 25 lira godišnje. **Stj. I.**

Narodna starina, svez. II. Oživljavati, prekopavati i otimati zaboravi prošlost znači graditi bolju budućnost. Reći bi da je to i naum pokretača nepovremenog časopisa pod gornjim naslovom. Taj pothvat je kod nas već i u toliko koristan u koliko ispunja jednu osjetljivu prazninu u proučavanju kulturne i etnografske povijesti južnih Slavena uopće. Otkad su gotovo već prestali izlaziti svi naši muzejski glasnici, bio je oslabio i interes za proučavanje naše stare historije, naravno na štetu naše inteligencije, specijalno naše mlađe generacije, koja još dovoljno ne pozna našu prošlost. Ova druga sveska časopisa »Narodna starina«, obiluje biranim gradivom iz pera naših najpoznatijih historičara. Napominjem članak Dra. Milana Rešetara: »Stari dubrovački teatar«, po kojemu će čitatelj najbolje razabrati, koliko i kako su stari Dubrovčani cijenili i njegovali dramsku umjetnost još onda, kad su mnogi današnji kulturni narod bili tek u povojima snage razvoja. Zanimiv je i članak dra. Nike Županića: »Bela Srbija«, historička rasprava i primjedbe Jagićevu shvaćanju K. Porfirogeneta o dolasku Hrvata i Srba. Napominjemo dalje priloge Dra. Vlade Petrovića »Petrova crkva kod Novog Pazara (sa 4 slike), Dra Bože Cvjetkovića »Dubrovnik i svete lige« (1538—1570), u kojemu je govor »o prvom susretu Dubrovnika sa Osmanlijama. — Dubrovnik i kršćanstvo. — Dubrovnik i Mleci. — Dubrovnik za prve Svete Lige. — Njegovi odnosi sa Vatikanom, Karlom V., Franjom I. i turskim sultanom. Kako se vidi, vrlo zanimljive teme, koje moraju zanteresovati svakog kulturnog čovjeka. Isto tako i prilog Hamdre Kreševljakovića, mladog i vrlo radišnog muslimanskog Hrvata, koji nam opisuje bosansku trgovinu u XIX. stoljeću. Konačno nam je spomenuti i članak Antuna Matasovića »Slavonske graničarske tikvice« sa 15 vrlo lijepih slika, koje odavaju profinjeni umjetnički ukus naših graničara. »Narodna starina«, donaša nadalje izvještaj o »Prvom jugoslavenskom arheološkom kongresu«, razne bilješke i publikacije o nama raznih stranih pisaca itd.

Časopis uređuje dr. Jos. Matasović Zagreb, Gundulićeva ulica 48, a cijena je pojedinom svesku 20 din. **Stj. I.**

L. Lovrić, »Suzna jesen«. Ovo djelce, koje je produkat uspomena iz velikog svjetskog rata, pretežno subjektivne sadržine, koja duboko potresuje čitatelja. Poznato je, da je kap. Lujo Lovrić u svjetskom ratu izgubio očinji vid, no kao idealista on ni sada ne žali gubitak svog očinjeg vida, kad je ugledao drugo veliko svijetlo: svijetlo slobode. Ne komentirajući njegov svijetli idealizam, u kojemu i sada živi, ističemo da je ovo djelce vrlo zanimivo, jer nam je sačuvalo čiste i nepatvorene utiske jedne vedre duše, koja je oduševljeno išla u borbu za oslobođenje. Osim toga istaknut nam je, da mu je stil vrlo gladak i nježan, osjeća se sva toplota i dobrota njegove idealne duše, te se čita sa velikim zadovoljstvom, toliko više u koliko umjetničkim talentom umije da nam prikaže razne nama nepoznate epizode iz svjetskog rata.

Stj. I.

UMJETNOST

KAZALIŠTE

Repertoar Hrvatskog Kazališta u Zagrebu. Travanj: 5. G. Puccini, Madame Butterfly (94. put; gostovanje Walborg Swärdström i A. Veselovskoga). — 6. N. V. Gogolj, Revizor (61 put). — 7. Rimskij - Korsakov, Šeherezada (12. put); Schuman-Baranović, Leptiri (10. put); Zajc-Baranović, Svatovac (8. put). (Gostovanje Margarete Froman). — 8. popodne: Gerhart Hauptmann, Roza Bernd. (7. put; IV. radnička predstava); naveče: G. Verdi, La Traviata (127. put; gostovanje Walborg Swärdström i Petra Raičeva). — 9. Léon Delibes, Lakmé (37. put; gostovanje A. Veselovskoga i M. Vuškovića). — 10. Charles Gounod, Faust (216. put; gostovanje Walborg Swärdström i Petra Raičeva). — 11. Miroslav Krleža, Golgota (9. put). —

Gogoljev Revizor. (Uloga Antona Antonovića Skvoznika-Dmuhanovskoga.) »Revizor« je već ranije spadao među naše dobre predstave, a kad ga je pokojni J. E. Ozarovskij pred tri godine osvježio i nekim novim momentima pomladio, još se jače učvrstila njegova dobra stara tradicija. Daje se točno po receptu J. E. Ozarovskoga. Iza Ozarovskoga kreirao je glavnu ulogu g. I. Raić, iako ponešto na svoj način, no uglavnom se i on pridržavao svog uzora Ozarovskoga. Najposlije došao je red i na g. I. Badalića. G. Badalić iznio je neke detalje vrlo dobro, nenategnuto, nenaučeno, više prirodno, možda na mjestima upravo i elementarno. Na svaki način g. Badalić dokazao je svojim Revizorom, da u njega imade snažnih glumačkih sposobnosti, koje se marljivim studijem dadu još vrlo lijepo izgraditi.

Nego u ovom se prikazu radi o ulozi gradonačelnika, koju je ponovo preuzeo g. Mihajlo Marković. Dašto, g. Marković imade već stalnu i lijepu svoju pozorišnu povijest. Već je mnogo puta dokazao, da mu naročito »dobro leže« ruski komadi. Da li je dakle bilo potrebno, da li se isplatilo, pozivati g. Markovića, da ponovo preuzme ulogu gradonačelnika u Revizoru?

Markovićev gradonačelnik posve je živo lice, upravo isklesani malogradski gradonačelnik. Takovih je bila puna carska Rusija. Među svojima znade da se drži dostojanstveno. I okolina njegova, malogradska inteligencija, nabrzo shvaća, da njemu već po samom njegovu položaju pripada najobilniji dijelak zemaljskih dobara. To je posve prirodno. A dogodi li se, da viši poglavari svrnu na njega svoju pažnju, on je upravo presretan, ako za svoja nastojanja ubere priznanje u obliku medalje. Inače je pravi pravcati Rus malograđanin, u njegovu radu imade propusta, štoviše ima i nekih neispravnosti. Uto mu stiže glas, da iz Petrograda dolazi činovnik, koji će da pregleda rad i red kod nižih oblasti. Ta ga vijest uzbuđuje, on je svjestan sebi toga, da u njegovoj upravi imade mnogo ne samo propusta nego i sitnijih upravo zlodjela. On bi možda mnogo toga mogao i da popravi, možda bi i nekim vanjskim blještavim sitnicama mogao da odvrati došljakovu pažnju s unutrašnjih neskladnosti, no vrijeme revizorova dolaska nije određeno i on može svaki čas banuti na vrata, a možda je već i stigao. U takovu slučaju dobro pomažu Potemkijade. I moj gradonačelnik bez velika promišljanja izdaje potrebne odredbe, da se nepoćudnu gostu zamažu oči, a osim toga njegova je glavna briga, da on revizora strpa u džep. Iza svršene revizije može opet sve biti po starom.

Upravo na ovom mjestu dva su moguća shvaćanja gradonačelnikove uloge. Moglo bi se shvatiti, kao da gradonačelnik ide samo zatim, da svrati na sebe pažnju, da se dodvori i stekne odlikovanje. U prilog takovu shvaćanju, da govori peti čin, gdje mašta o generalskom činu. Međutim Markovićev gradonačelnik i tu naglašava samo još sitiji život, jer većemu gospodinu pripadaju i veće »daće«.

Kad se konačno otkrije, da taj revizor i nije revizor, nego tek neka protuha, gradonačelnik je potpuno skršen. Ne samo zato, što je posramljen i prevaren, nego još i zato, što su se izmaknule one udobnosti generalskoga života u prijestolnici, o kojima je on s toliko prednaslade maštao.

To je Markovićevo shvaćanje gradonačelnikove uloge, kako je on tu ulogu iznio dne 6. o. mj.

Govorni registar g. Markovića nije inače preopsežan, a modulacija mu nije baš mnogostruka, no u ovom komadu jasno izbija ton dostojanstva, gospodstva, lukavosti i duboke nutarnje rezignacije, dakako svako na svom mjestu.

Bez vanjske naprave, bez ganjanja za jevtinim pozorišnim efektima, iznosi Marković gradonačelnika u Gogoljevu Revizoru, čistom nutarnjom svojom snagom, tako uvjerljivo, kako uvjerljivo se može iznositi samo onda, kad se uloga ne uči tek, nego kad se ona stvara, upravo proživljuje. Markovićev je gradonačelnik uzet iz života, a to je valjda osjetila i kazališna uprava, kad ga je ponovo pozvala, da tu ulogu prikaže, jer u njegovoj interpretaciji gradonačelnik živi u nekom malom gradiću, a živi i pred nama na pozornici.

Dr. M. Petanjek.

GLAZBA

»Lisinski« je u matineji (na Uskrsni ponedjeljak) u kazalištu ponovio svoj koncerat madrigala. Ma da je posjet u kazalištu bio nedostatan — bio je lijepi proljetni dan, a proštenja mnogim obližnjim izletištima — ma da su pjevači »Lisinskoga« manje navikli nastupati u tako velikom prostoru, ipak su i ovom reprizom — a to možda još i više — pokazali sve ljepote jedne umjetnosti, otmene i plemenite, rekao bih prave vokalne komorne muzike.

BILJEŠKE

Intimno glazbeno-literarno veče u Društvu Hrvatskih Književnika. D. H. K. priredilo je u četvrtak 22. ožujka u svojim prostorijama vrlo uspjelo intimno veče. Tu se pokazalo, da su opet mogući slični sastanci književnika, kakovi su mnogima u živoj uspomeni još daleko od prije rata. Bilo bi zaista poželjno, da se u tom smjeru ustraje i urede stalni sastanci; nema sumnje, da bi se i tim načinom moglo doprinijeti zbliženju naših književnika između njih samih i publike. Za uspjelo veče treba u prvom redu zahvaliti predsjedniku društva gosp. M. Nikoliću i njegovoj gospođi, koja se uz pripomoć ostalih dama brinula, da se svatko osjeća kao član neke velike obitelji. Između ostaloga programa istaknimo samo ovo: g. Kosor je čitao treći čin svoje najnovije drame »Rotonda«; g. Domjanić nekoliko novih kajkavskih pjesama. Gđa. Kernic je recitirala Domjanićeve pjesme, a g. Begović je čitao nekoliko stranica iz svoje najnovije knjige. Od glazbenika sudjelovali su: gđa. Marsić, Juro Tkalčić, Škatula, Stančić, Ličar, Dorfer, Matz. Izvodili su u tercetu Krenedićev novi trio i Glazunova kvartet. Gđa. Marta Pospišil je pjevala Maeterlinckove pjesme uz pratnju gđe. Marsić i uz vlastitu pratnju Mignon, čim se osobito istakla. Ovaj uspjeli sastanak zaslužuje zacijelo naziv »intimno veče«.

J-as.

Izdavači i vlasnici: Dragutin Nemet i drugovi.

Tisak »Tipografije« d. d. Zagreb.

Ilustrirane knjige za djecu:

Vujec Grga: PETRICA KEREMPUH.
Josip Milaković: LIJAN GABOR i MIŠAN CVIJO.

Naručuju se kod Društva hrvatskih srednjoškolskih profesora
ZAGREB, Medulićeva ulica br. 33.

Zahtijevajte cjenik

kosmetičkih preparata za njegu i poljepšavanje lica, finih sapuna, pudera, parfuma i kremova iz:

Nobilior-

Drogerije, Zagreb, Ilica 34

INDUSTRIJA ŽELJEZNE ROBE D. D.

ZMAJ

ZAGREB
[illegible] ulica 3
Telefon 7-43

Proizvodi: svakovrsno željezno pokućstvo, peći, štednjake i dijelove istih, inčke, želj. prozore, stube, ograde kao i razna druga željezna roba. Cijene vrlo umjerene, a izvedba solidna i brza. 10

ŠEŠIRE

i

KRZNO

prodaje najjeftinije

IGNATZ HAHN

ZAGREB, ILICA 54

HUGO FLESCH, ZAGREB

ILICA BROJ 49

preporuča svoje bogato skladište svakovrsnog

muškog i dječjeg rublja

uz umjerene cijene i solidnu podvorbu.

Vodeća marka istoka

„LYO"

I. Jugoslavenska tvornica kosmetičkih preparata

Vlaška ulica 125. **Zagreb** Telefon br. 19-22.

Nudja svoje najnovije kosmetičke preparate:

Shampoon u omotima,
Shampoon tekući,
Poudre u 4 boje,
Poudre špecial,
Poudre na kilograme,
Poudre u kamenu,
Prašak za zube,
Pasta za zube,
Parfumi,
Eau de Cologne,*
Eau de Cologne Russe,*
Eau de Bouleau
(Birkenwasser)
Eau de Quinine,*
Bay-Rum,*
Crema za lice,
Stipsa za brijače
Sapun za brijače,
Prašak za bijele cipele,
Rouge tekući,
Rouge čvrsti,
Sol za kupke,
Baby Poudre,
Prašak proti znojenju,
Briliantine tekući,
Briliantine u teglama,
Briliantine u tubama,
Pomada za usne,
Crnilo za obrve,
Manicurette,
Huile de Noisette,
Huile de Bardane,
Vinaigre de Toilette,
Coniferenspirit,
Lotion de Lilas,
Spužve od gume.

Preporučamo naše parfume u najnovijim mirisima i u elegantnim brušenim bocama, koji su ravni francuskim parfumima.

Proizvodi označeni sa zvijezdom dobiju se u pol-lit. bocama.

Naše rabljene prazne boce kupujemo.

Tražite naš najnoviji cijenik, dobijete ga badava!

Roba se razašilje i pouzećem! Dobiva se svagdje.

Tisak »Typografije« d. d., Zagreb.